

TA'LIM JARAYONIDAGI PEDAGOGIK MULOQOT

Pulatova Odinaxon Xamidovna

Andijon mashinasozlik instituti "Gumanitar fanlar" kafedrası dotsenti

Annotatsiya: *Ta'lim jarayonida muloqot madaniyatini shakllantirish, o'zaro ta'sir malakasi, usuli va tizimini anglatib uning mohiyati, o'zaro axborot almashishida, ta'lim va tarbiyaviy ta'sir o'tkazishida, o'zaro birbirlarini tushunishga erishishlarida namoyon bo'ladigan xususiyatlar.*

Kalit so'zlar: *Ta'lim jarayoni, pedagogik muloqot, ta'lim-tarbiya.*

Hammamiz aziz farzandlarimiz hayoti va taqdirini o'qituvchi va murabbiylarga ishonib topshiramiz. Mana shunday beqiyos boylik posbonlari, kelajak bunyodkorlari bo'lgan bu mo'tabar zotlarga munosib hurmat-extirom ko'rsatishimiz kerak.

Albatta o'qituvchining asosiy vazifasi shaxs erkinligini, mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishda xizmat qilishi kerak. Shundagina ta'lim tizimida yoshlar orasida erkin fikrlash imkoniyatlari paydo buladi. Davlat siyosatining ustuvor sohasi bo'lmish komil inson tarbiyasiga mas'ul - o'qituvchi zimmasiga bugungi kunda rivojlanayotgan jamiyatimiz uchun ongi yuksak, mustaqil fikrlay oladigan, xulq-atvori bilan o'zgalarga ibrat bo'ladigan bilimli, irodasi baquvvat, o'z kasbini mukammal biladigan XXI asr kadrlarini tayyorlash mas'uliyati yuklangan. Bu mas'uliyat o'qituvchi va murabbiylarning bardavom mehnatlari, har bir soha uchun kiritadigan ilmiy yangiliklari orqali bartaraf bo'ladi.

O'qituvchi talabalar bilan muloqot jarayonida muloyim, aql va ilm bilan ish yuritishi zarurdir. Chunki muloyimlik kishini o'ziga tortadi va oladigan ma'lumotlarini yengillashishiga ko'mak beradi. Har bir kishi boshqa bir kishiga, oila yo jamiyatga yaxshilikni iroda qilsa, demak unda muloyimlik xislati mavjuddir. Shu bois o'ziga yaxshilik yetishini umid qilgan inson va jamiyat muloyimlikka intilishi lozim.

Muloyimlik- zaiflik emas, aksincha, kuch va quvvatdir. Ko'ringki, suv muloyimlik bilan toshni ham, temirni ham teshib o'tadi va barchaga hayot baxsh etadi. Ammo tosh qattiq bo'lgani bilan qarshiliklarga uchrab parchalanib yotadi va hammayoqda unga salbiy nazar bilan qaraladi.

Muloyimlik – axloqli odamning qimmatbaho libosi va u kiyim turlarining eng chidamli matosidir.

O'qituvchi talabalar bilan muloqoti samarali bo'lishini istasa, tinglovchilarni o'ziga moyil qilib olishga o'zidagi bor mahorati bilan intilishi kerak. O'zaro moyillikka erishish uchun amalda samara bergan, qo'llanilib kelingan bir qator murakkab bo'lmagan pedagogik ta'sir etuvchi usullardan foydalaniladi. Ularning eng muhimlari talaba ishonchini qozonish hamda ta'sir etish va ma'qullash usullaridir. Bu usullar talaba ongiga ta'sir etib, idrok qilish orqali talabalar ishonchini qozonish va ularning moyilligini

keltirib chiqaradi. Ishonchini qozonish dalillash, isbotlash orqali olib boriladi. Ishonchini qozonish usuli muloqot dasturi sifatida darsdan tashqari jarayonlarda, talaba bilan yakka holda suhbatlarda, ma'naviytarbiyaviy soatlarda qo'llaniladi. Ishonchini qozonish usuli yordamida o'qituvchi talabalarning dunyoqarashini shakllantiradi, ularda o'z-o'zini tarbiyalashga nisbatan javobgarlik hissini oshiradi.

Talaba ishonchini qozonishning muhim xususiyati talabalarni shaxs sifatida rivojlanishida o'z-o'zini tarbiyalashidir. Har qanday o'ziga ishongan talaba qiyinchilik tugilgan vaqtlarda osongina ishni xal qilish imkonini o'zida topa oladi. O'z-o'zini tarbiyalash talabani o'zini o'zi boshqara olishi, o'z faoliyati ustida erkin harakat qilishi, ijtimoiy mavqeini, tashabbuskorlik va mustaqilligini shakllantiradi. Talabada yashirin bo'lgan, o'zi sezmagani ba'zi bir qobiliyatlari o'z-o'ziga ishonch orqali yuzaga chiqadi. Muloqot jarayonida o'qituvchi talabani qadrli ekanligini his qilishi, har bir bola, o'smir va o'spirinning betakror va o'ziga xos xususiyatlarini hurmat qilishi, uning ijtimoiy xulqi va erkinligini e'zozlashi lozim. Zero, ta'limni isloh qilishdan asosiy maqsad, tarbiyada demokratiyaning ustunligi, tarbiyani ma'muriy ehtiyoj va qiziqishlardan yuqori qo'yish, tarbiyachi va tarbiyalanuvchining bir-birlariga o'zaro ishonchi, hamkorlik asosida pedagogik munosabat mohiyatini ijobiy tomonga yo'naltirish demakdir.

Muloqotni erkin uslubda tashkil etish, ta'lim-tarbiyani chiroyli shaklda tashkil etish, pedagogik faoliyat markazida inson shaxsi turganini unutmaslik, insonga nisbatan bebaho boylik sifatida munosabat tuyg'ularini talabalarda ham shakllantirish har bir o'qituvchining burchidir.

Shuningdek, talaba shaxsini hurmat qilish, ularga cheksiz mehr-muhabbat ko'rsatish va ishonish shart. O'qituvchining talabalar bilan qilayotgan muloqoti jarayonida ularga hurmat ko'rsatishi - ularning kuchiga kuch qo'shadi va imkoniyatlariga ishonch tuyg'usini shakllantirib tarbiyaning samaradorligini oshiradi. Talaba shaxsini hurmat qilish va munosabatni adolatli talabchanlik mezonlari asosida qurishdir. Do'stona muloqot o'qituvchi bilan talaba o'rtasidagi bilimlarni puxta qabul qilishlarini ta'minlaydi va mukammal shaxsiy fazilatlarini tarkib toptirishga xizmat qiladi. Pedagogik jarayonda amalga oshiriladigan muomala odobi o'qituvchining axloqiy madaniyati, uning qay darajada tarbiya topganligi va uning qay darajada bilimga ega ekanligini yaqqol ma'lum qiladi. O'qituvchining o'ziga va o'z kasbiga, talabalarga bo'lgan munosabati uning muloqotida namoyon bo'lmasdan chorasizdir.

Xalkimizda buyuk hikmat bor "Tarbiyachi tarbiyalashdan oldin o'zi tarbiyalangan bo'lishi kerak", bu hikmatda juda katta ma'no va tajriba bor. Tarbiyasi go'zal, odobi chiroyli, bilimi yetuk insonlarga buyuk shaxslarni chikishiga sabab bo'la oladilar. Shuning xar bir o'qituvchining ma'naviy yetuklikka intilishi maqsadga muvofikdir.

O'z faoliyatiga yangi qadam quygan o'qituvchi, ayniqsa, unga individual yondashishga harakat qilishi, har bir talabani kelajagiga umid bilan qarashi va talabaga umid bagishlashi, bilim olish jarayonida talabani o'zlashtirishi sust bo'lsa xolatiga

qarab tanbeh berishi, talabalar jamoasi oldiga istiqbolli tarbiyaviy maqsadlarni qo'yishga intilishi lozim. O'qituvchi o'z fanidan bilimi sayoz bo'lsa, o'z ustida muntazam ishlamasa, ma'lum bir pedagogik mahorat sirlarini egallashga intilmasa, shaxslararo munosabatlarga ijodiy yondashmasa, talabalar uni asta-sekin tan olmay qo'yishadi. Natijada o'qituvchi va talaba muloqotida tuzatib bo'lmas xatoliklar paydo bo'lishi mumkin.

"Ilm olish-igna bilan quduq qazish bilan barobar" deganlaridek muntazam mehnat bilan talabalar oldiga qo'ygan o'z maqsadlariga yeta oladilar. Ta'lim muassasalarida talaba mehnat faoliyati bilan o'z qobiliyati va iste'dodini namoyon qiladi. Bunda tajribali o'qituvchilarning o'rni bekiyosdir. Mehnat - yosh avlodni yuksak ongli, mustaqil fikrlay oladigan, xulq-atvorini namoyon qiluvchi, kasbiy qobiliyatlarini uyg'otuvchi eng qadimiy va sinalgan vositasidir. O'kuv mehnati va ijtimoiy foydali mehnat talaba shaxsiga ijobiy ta'sir etadi, bu ikki faoliyat birligi bolani jismonan chiniqgiradi va faollashtiradi, xulq mukammalligini ta'minlaydi, tashabbuskor va izlanuvchan qilib shakllantiradi.

Ta'lim muassasalarida bolalarni ilk yoshidan boshlab mehnatsevarlik ruhida, mehnatga muhabbat va mehnat qiluvchilarga hurmat ruhida tarbiyalashda o'zaro muloqotning o'rni cheksiz.

Muloqotdan maqsad, ta'lim-tarbiyaviy faoliyatda muvaffaqiyatlarga imkoniyatlariga ishonch tuyg'usini shakllantirib tarbiyaning samaradorligini oshiradi. Talaba shaxsini hurmat qilish va munosabatni adolatli talabchanlik mezonlari asosida qurishdir. Do'stona muloqot o'qituvchi bilan talaba o'rtasidagi bilimlarni puxta qabul qilishlarini ta'minlaydi va mukammal shaxsiy fazilatlarni tarkib toptirishga xizmat qiladi. Pedagogik jarayonda amalga oshiriladigan muomala odobi o'qituvchining axloqiy madaniyati, uning qay darajada tarbiya topganligi va uning qay darajada bilimga ega ekanligini yaqqol ma'lum qiladi. O'qituvchining o'ziga va o'z kasbiga, talabalarga bo'lgan munosabati uning muloqotida namoyon bo'lmasdan chorasizdir. Xalkimizda buyuk hikmat bor "Tarbiyachi tarbiyalashdan oldin o'zi tarbiyalangan bo'lishi kerak", bu hikmatda juda katta ma'no va tajriba bor. Tarbiyasi go'zal, odobi chiroyli, bilimi yetuk insonlarga buyuk shaxslarni chikishiga sabab bo'la oladilar. Shuning xar bir o'qituvchining ma'naviy yetuklikka intilishi maqsadga muvofikdir. O'z faoliyatiga yangi qadam quygan o'qituvchi, ayniqsa, unga individual yondashishga harakat qilishi, har bir talabaning kelajagiga umid bilan qarashi va talabaga umid bagishlashi, bilim olish jarayonida talabaning o'zlashtirishi sust bo'lsa xolatiga qarab tanbeh berishi, talabalar jamoasi oldiga istiqbolli tarbiyaviy maqsadlarni qo'yishga intilishi lozim. O'qituvchi o'z fanidan bilimi sayoz bo'lsa, o'z ustida muntazam ishlamasa, ma'lum bir pedagogik mahorat sirlarini egallashga intilmasa, shaxslararo munosabatlarga ijodiy yondashmasa, talabalar uni asta-sekin tan olmay qo'yishadi. Natijada o'qituvchi va talaba muloqotida tuzatib bo'lmas xatoliklar paydo bo'lishi mumkin. "Ilm olish-igna bilan quduq qazish bilan barobar" deganlaridek muntazam mehnat bilan talabalar oldiga qo'ygan o'z maqsadlariga yeta oladilar.

Ta'lim muassasalarida talaba mehnat faoliyati bilan o'z qobiliyati va iste'dodini namoyon qiladi. Bunda tajribali o'qituvchilarning o'rni bekiyosdir. Mehnat - yosh avlodni yuksak ongli, mustaqil fikrlay oladigan, xulq-atvorini namoyon qiluvchi, kasbiy qobiliyatlarini uyg'otuvchi eng qadimiy va sinalgan vositasidir. O'kuv mehnati va ijtimoiy foydali mehnat talaba shaxsiga ijobiy ta'sir etadi, bu ikki faoliyat birligi bolani jismonan chiniqgiradi va faollashtiradi, xulq mukammalligini ta'minlaydi, tashabbuskor va izlanuvchan qilib shakllantiradi⁵. Ta'lim muassasalarida bolalarni ilk yoshidan boshlab mehnatsevarlik ruhida, mehnatga muhabbat va mehnat qiluvchilarga hurmat ruhida tarbiyalashda o'zaro muloqotning o'rni cheksiz.

Muloqotdan maqsad, ta'lim-tarbiyaviy faoliyatda muvaffaqiyatlarga erishish, Yangi O'zbekistonimiz uchun nafi tegadigan kelajak avlodni qoldirish, tarixini chuqur urganib, hurmat qiladigan va tarixiy voqealar bilan fikr yuritadigan, o'z kelajagiga chiroyli yondashadigan, odob-axloqi va bilimi mukammal bo'lgan avlodni qoldirishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.Iroda, M. et al. Rational Methods Awakening and Stimulating University Students Professional and Creative Abilities // Eastern European Scientific Journal. – 2019. – No. 1.

2.Mahammadovna, S.I. (2021). Needs and Factors for Developing Professional and Creative Abilities of Students of Higher Educational Institutions //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – Vol. 25. – No. 6. – Pp. 2804-2810.

3.Pulatova, Odinakhan Khamidovna, Poziljonova Zulfizar (2020). Pedagogical approach to the development of economic culture .Archive of Conferences Jun 10, 2020 GSHSA-Florida. Pp. 18-20.

4.Sirojiddinova, I.M. Improving the professional training of future engineers based on the cluster approach. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development Volume 02, May, 2022.

5.Khamidovna P. O. Issues of development of the communication culture of technical students //world of science: journal on modern research methodologies. – 2023. – T. 2. – №. 3. – c. 32-35.

6. Khamidovna P. O. On the Issues of Studying the Problems of Unorganized Youth //Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – T. 2. – №. 3. – C. 316-318.

7.Khamidovna P. O. Features of the Use of Modern Didactic Tools in Technical Higher Educational Institutions //Telematique. – 2023. – C. 7630–7634-7630–7634.

8.XAMIDOVNA P. O. Pedagogning talabalar bilan muloqot olib borish yollari //УзМУ хабарлари. – 2023.

9. PO Khamidovna. COMMUNICATION CULTURE OF INDIVIDUALS // European Journal of Humanities and Educational Advancements // EJHEA – 2023.-Т.4.- №4 С-32-36

10. Pulatova O. ISSUES OF ORGANIZING INNOVATIVE ACTIVITIES OF FUTURE SPECIALISTS //International Conference on Education and Social Science. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 164-168.

11. Пулатова О. Х. ТАЛАБАЛАРНИНГ КАСБИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАЛАР ОРҚАЛИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ //MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS. –2023. – Т. 2. – №. 2. – С. 53-62.

12. Пулатова О. Х. ТАЛАБА ШАХСНИНГ КАМОЛ ТОПИШИДА ИЖОДИЙ ФАОЛИЯТНИНГ ЎРНИ //MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS. – 2023. – Т. 2. – №. 2. – С. 6-14.

